

Den syrisk-ortodoxa liturgin i Sverige

Om migration och liturgisk förändring

GABRIEL BAR-SAWME

År 1976 migrerade min far och mor till Sverige tillsammans med sina föräldrar och syskon.¹ Det hela började med en resa med tåg, buss och bil för att sluta i Sverige, som sågs som möjligheternas land, en plats där de kunde ge sina barn en större möjlighet till utbildning och en stabil uppväxt. Mina föräldrar kommer från sydöstra Turkiet, från en by som heter Kerburan,² där vår släkt hade bott i generationer. Efter att ha lämnat byn på 60-talet för att söka arbete och andra möjligheter i Istanbul valde de att söka sig till Europa och Sverige. Varför berättar jag detta? För att vägen till liturgin börjar för mig och för många andra syrisk-ortodoxa i Sverige just i denna händelse, då stora delar av Tur Abdin, Gudstjänarnas berg, där några av kristenhetens äldsta kyrkor och kloster finns bevarade, tömdes på den kristna befolkning som bott där sedan kristendomens begynnelse.³

I den här artikeln vill jag beskriva och diskutera hur den syrisk-ortodoxa liturgin⁴ har förändrats av migrationen till Sverige samt reflektera över hur det kan ha påverkat deltagarnas upplevelse av liturgins mening. Resultatet som presenteras i denna artikel är be-

---

1 Simon Bar-Sawme, 22 juli 2017.

2 Dargecit på turkiska. Ligger i Tur Abdin.

3 För Tur Abdins tidiga historia, se Palmer 1990.

4 Jag använder ordet liturgi inkluderande här och menar hela den liturgiska ordningen. Denna inkluderar tidebön och övriga sakrament som dop och vigsel. Anpassningen av den eukaristiska liturgin kan inte ses isolerat utan behöver sättas in i sitt större sammanhang.

gränsat. Detta beror på att det mig veterligt inte finns några studier om hur liturgin har påverkats av migrationen, och på att möjligheten till datainsamling för denna artikel har varit begränsad till observationer och liturgiska handböcker. Det finns en del studier som behandlar hur det syrianska folkets⁵ kollektiva identitet har påverkats och förändrats. Däremot saknas studier av hur liturgin har förändrats och påverkats efter migrationen. Jag kommer att försöka belysa förändringar i liturgin med hjälp av den teoretiska ram som jag introducerar.

Ut- och invandring

För att förstå vad som händer med den syrisk-ortodoxa liturgin när den möter Sverige föreslår jag att det ska ses mot ljuset av den ackulturationsprocess⁶ som beskrivits av Önver Cetrez.⁷ I sin forskning har Cetrez studerat den syrisk-ortodoxa gruppen i Södertäljes meningsskapande över tre generationer. Studien är intressant då den belyser vad som har hänt med syrianer över tid efter deras migration till Sverige. Den syrisk-ortodoxa liturgin bärs och firas av syrianer, och syrianers ackulturation borde rimligtvis också påverka liturgin. Cetrez drar flera viktiga slutsatser som kan fungera som ett teoretiskt ramverk.

Det finns en signifikant förändring i religiositet⁸ mellan den för-

---

5 Jag använder begreppen syrian, syrisk-ortodox och det syrianska folket som synonymer. I begreppen inkluderar jag även dem som betecknar sig själva som assyrier. Se Rubenson 1992 för en utförligare beskrivning och diskussion av terminologin.

6 Ackulturation är ett begrepp för processer och händelser som äger rum när två tidigare separata kulturer kommer i kontakt med varandra och börjar smälta samman. Begreppet kan också användas på individnivå om det som sker när individer från en viss kultur anpassar sig till ett nytt samhälles normer och beteendemönster. En sådan process kan upplevas både negativ och positiv. När processen upplevs som negativ talar man om ackulturationsstress. Cetrez 2011.

7 Cetrez 2005, Cetrez 2011.

8 Religiositet används av Cetrez för att beskriva meningssystem i en viss kulturell kontext, t.ex. trossystem, ritualer och symboler. Cetrez 2011, s. 474.

sta generationen syrianer i Sverige och den andra samt tredje generationen, som har haft sin primära socialisation i Sverige snarare än i ursprungslandet. Vidare drar Cetrez slutsatsen att erfarenheten av religion som ett system som ger mening förändras från att vara positiv i yngre ålder till att bli negativ i tonåren och senare. En tredje viktig slutsats är att språket utgör ett av de stora hindren för viljan att gå i kyrkan. Cetrez menar också att andra och tredje generationens syrianer saknar förtroende för prästerskapet i den syrisk-ortodoxa kyrkan. Förtroende är en grundläggande faktor för utvecklingen av ett meningsskapande system. Saknas förtroende faller hela systemet.

Den huvudsakliga slutsatsen som Cetrez drar är att det system för meningsskapande och det trossystem som fungerar som en karta för att navigera i världen har ändrats, från ett religiöst system hos generation ett till exempelvis etnisk-politiska system hos generation två och tre.⁹ Vissa lämnar den syrisk-ortodoxa kyrkan helt och hållet medan andra besöker kyrkan vid högtider och vid dop, begravning och vigsel. Vikten av familjetillhörighet är konstant över alla generationer, vilket möjligen skulle kunna förklara att en stor andel syrianer går i kyrkan vid sådana speciella tillfällen.

Även Naures Atto har studerat dessa rörelser i sin doktorsavhandling, där hon belyser vad som händer med syrianer i diasporan.¹⁰ Hon studerar inte deras meningsskapande men använder diskursanalys för att förstå den etniskt-orienterade rörelsen och visar att det finns en tydlig rörelse från religiositet till etnicitet. Denna rörelse bekräftas även av Fuat Deniz i hans avhandling, som beskriver en rörelse från etnoreligiositet till etnonationalism.¹¹ Det som lyfts fram här är en metaberrättelse om hur utvandringen från Mellanöstern och invandringen i Sverige har påverkat syrianernas kollektiva identitet. Jag vill använda den metaberrättelsen för att belysa förändringar i

---

⁹ Cetrez 2005. Den generationella skillnaden vad gäller religiositet och delaktighet i en kyrka har även bekräftats av Dudas 2014.

¹⁰ Atto 2011.

¹¹ Deniz 2001. Se även Deniz & Perdikaris 2000, som behandlar hur ungdomar hanterar sin upplevelse av att leva i två kulturer.

liturgin, som jag menar anpassar sig till de förändringar som syrianer genomgått sedan de invandrat till Sverige.

Låt mig nu presentera en beskrivning av den syrisk-ortodoxa liturgins utveckling i Sverige sedan syrianernas invandring från 1970-talet och framåt.

Etableringen i Sverige: bygga kyrkor och trycka böcker

Bland det första syrianerna i Sverige gjorde när de invandrat var att finna en plats för att fira gudstjänst. Svenska kyrkan erbjöd generöst sina gudstjänstlokaler för detta ändamål.¹² Förutom enstaka böcker hade gudstjänstböckerna inte följt med migrationen. År 1980 kontaktade en av de äldsta församlingarna i Sverige, Sankt Koriakos församling i Västerås, min far. Den stora majoriteten av syrianerna i Västerås hade sina rötter i samma by som mina föräldrar. De ville att han skulle bli präst för församlingen. Min far svarade ja och återvände till Turkiet, till Zafranklostret¹³ som ligger utanför Mardin. Zafranklostret hade tjänat som säte för den syrisk-ortodoxe patriarken av Mardin i över 600 år.¹⁴ Far åkte dit för påbyggnad av sina tidigare studier i samma kloster. Efter sex månaders förberedelser vigdes han till präst den 6 augusti 1981 i det anrika Sankt Gabriels kloster, etablerat år 397.¹⁵

När byn Kerburan tömdes på syrianer 1976 fördes de kvarvarande liturgiska böckerna till Sankt Gabriels kloster, bland dessa en evan-

---

12 I Västerås användes t.ex. olika gudstjänstlokaler ända tills församlingen byggde sin egen kyrka som färdigställdes 2000. Första gudstjänsten firades julen 2000.

13 Klostret behandlas på flera ställen i *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*.

14 Den syrisk-ortodoxa kyrkan hade från 1300-talet till och med 1800-talet två patriarker, vilket berodde på splittring: en i Mardin och en i Tur Abdin. De båda fraktionerna förenades på 1800-talet. *Gorgias Encyclopedic Dictionary*, s. 487–489; Khalid 2017.

15 Palmer 1990. Se framförallt kapitel 2, som behandlar etableringen av detta kloster.

geliebok som är cirka 250 år gammal.¹⁶ Allt av värde, inklusive kyrkans dopregister och till och med kyrkklockan, togs till klostret. Min far såg nu till att de liturgiska böckerna skeppades vidare till Sverige och till församlingen i Västerås. För första gången sedan den stora utvandringen som nästan tömde Turabdin kunde ett helt liturgiskt år firas i sin fullhet. Många församlingar i Sverige använde de liturgiska böckerna från Kerburan, de kopierades och trycktes på nytt.

Sedan 80-talet har dock mycket förändrats. Nya texter har tryckts baserade på andra manuskript. Den avlidne biskopen Yulius Yesu Cicek, då biskop av Centraleuropa, arbetade med att publicera liturgiska böcker i Holland där han grundade Bar Hebraeus förlag.¹⁷ Dessa spriddes till hela Europa och används än idag.

När böckerna och prästerna och folket fanns på plats, blev nästa steg byggandet av kyrkor, som skulle komma att fungera som samlingsplatser för gudstjänst, dop, giftermål, begravning och andra kyrkliga ritualer. Redan år 1983 byggdes den första syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige: Sankt Afrems katedral i Södertälje. Byggandet fortsatte på andra platser och år 2000 färdigställdes Sankt Koriakos kyrka i Västerås. Byggandet av dessa kyrkor kan ses som ett uttryck för den viktiga roll kyrkan spelar för syrianer.

Flera syrisk-ortodoxa kyrkor som har byggts i Sverige har influerats av en västerländsk kontext. Flera kyrkobyggnader har till exempel biktbås som i katolsk tradition, vilket mig veterligt ingen syrisk-ortodox kyrka har i Mellanöstern. Även konsten som finns i kyrkobyggnaderna har påverkats av den svenska kontexten.¹⁸

Ovanstående beskrivning kan förstås i ljuset av det teoretiska

---

16 Jag har digitaliserat denna evangeliebok och den finns bevarad i St. Koriakos församling i Västerås. Även övriga liturgiska böcker som skeppades hit finns bevarade i kyrkan.

17 Kiraz 2011. Klostret har en bokhandel on-line: "Mor Ephrem Bookshop", <http://morephrem.com/bookshop/index.php> [2019-03-26].

18 I *Kyrkornas hemligheter: Stockholm* finns bilder som illustrerar min poäng. Jag har bidragit till boken med en artikel om Sankt Petrus och Paulus kyrka i Norsborg. Sankta Maria i Örebro och Sankt Afrems katedral i Södertälje har biktbås. Jag har inte haft möjlighet att göra en inventering av alla syrisk-ortodoxa kyrkor i Sverige.

ramverk som presenterades. Om vi följer de forskningsresultat som presenterades, är de som bygger kyrkor den första generationen syrisk-ortodoxa för vilka religiositet är ett viktigt meningskapande system. Enligt samma studier och forskningsresultat rör sig de syrisk-ortodoxa bort från en etnoreligiös identitet mot en etnonationalistisk identitet: kyrka och gudstjänst minskar i betydelse. Denna minskade betydelse påverkar också den liturgiska praktiken.

Anpassningar av gudstjänsten: översättning till svenska och reduktion¹⁹

I de studier som presenterades i den teoretiska ramen uttrycktes det att språket i gudstjänsten upplevdes som ett hinder. För den generation som haft sin primära socialisation i Sverige är svenska det primära språket. Gudstjänsten firades och firas än idag i huvudsak på syriska. Vissa delar i gudstjänsten firas på andra språk, till exempel turkiska, arabiska, kurdiska eller *turoyo* (en talad dialekt av syriskan).²⁰ En av de första anpassningarna i gudstjänsten är därför anpassning av språket, som ett försök att göra det tillgängligt för en ny generation.

De första översättningarna som gjordes i Sverige var av dopritualet och vigselritualet.²¹ Dessa fanns redan översatta till engelska, och de översättningar som nu används är alltfört gjorda från engelskan och inte från det syriska originalet. Det tog tid innan en översättning av nattvardsliturgin gjordes till svenska, och än idag finns ingen officiell sådan översättning eller tryckt gudstjänstbok som används av präst eller folk i liturgin. Istället infördes officiellt

---

19 Det saknas longitudinella studier som dokumenterar hur förändringar har ägt rum över tid. Jag blir därför begränsad till mina egna observationer i denna del av artikeln.

20 Detta är min observation från olika församlingar i Sverige. I Sankt Koria-kos i Västerås, som är min hemförsamling, används syriska, *turoyo*, kurdiska, turkiska, arabiska och svenska i en och samma gudstjänst.

21 Dessa publicerades på nytt år 2014 som e-böcker, dopritualet i Barsoum 2014a, vigselritualet i Barsoum 2014b. Dopritualet publicerades första gången 1999.

i det ena av de båda svenska syrisk-ortodoxa stiftens²² julen 2012 projektorer som visar en översättning av gudstjänsten till svenska.²³ I de flesta syrisk-ortodoxa församlingarna i Sverige idag, i båda stiftens, kommer gudstjänstbesökaren att mötas av en nattvardsliturgi som firas på syriska med direktöversättning till svenska som projiceras.

Förutom dessa översättningar måste översättningen av veckoböneboken också nämnas. Veckoböneboken eller *shimo*, som den heter på syriska, publicerades 2016 med en datorskriven syrisk text och en översättning till svenska av Johan Andersson.²⁴ Översättning till svenska kan ses som ett naturligt steg vid invandring till ett nytt land.

Vid etableringen i Sverige som den beskrevs ovan kopierades och trycktes gudstjänstböckerna i sin helhet och användes i gudstjänsten. Dessa gudstjänstböcker var handskrivna. Ett behov uppstod av nya gudstjänstböcker med tydligare skrift som dessutom var vokaliserad.²⁵ Ett viktigt bidrag var den uppsättning tidebönsböcker (*panqitho*) som fader Gabriel Aktas handskrev och publicerade 2001–2002. Fader Gabriel bor i Bakisyan i Tur Abdin och de böcker han publicerade, baserade på äldre manuskript, trycktes i sin helhet.²⁶ De används för tidebönen för söndagar, den stora fastan och andra högtidsdagar i det liturgiska året.

Situationen i diasporan varierar. I Tyskland publicerades en uppsättning förkortade tidebönsböcker.²⁷ Den tyska utgåvan används i Sankt Koriakos församling och i vissa fall har längden reducerats till cirka hälften.²⁸ Förkortningen ska nog ses som en anpassning till en faktisk praktik snarare än en medveten reduktion. Anpassning av lit-

---

22 Syrisk-ortodoxa patriarkatets ställföreträdarskap i Sverige.

23 Jag vill tacka Johan Andersson, tidigare generalsekreterare för Syrisk Ortodoxa Kyrkans Ungdomsförbund i Sverige (SOKU) för informationen.

24 *Shimo* 2016.

25 I syriska manuskript skrivs inte vokalerna ut.

26 Aktas 2002.

27 Nergiz & Savci 2015.

28 Min högst preliminära beräkning när jag gjorde en jämförelse mellan två identiska hymner i två olika utgåvor av tidebönsboken.

urgin i form av reduktion kan även observeras i andra liturgiska sammanhang. För högtider finns en förrättningsbok som på syriska kallas *m'ad'dono*. I den används endast det som anses mest essentiellt.²⁹

Den allmänna tendensen i liturgisk praxis går alltså mot en anpassning i form av nya översättningar och reduktion. Jag menar att dessa två begrepp uttrycker den liturgiska diskursen i den syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige och ska ses mot ljuset av den teoretiska ram som presenterades: När kyrkan blir mindre viktigt reduceras längden på ritualerna.³⁰

Översättningar och reduktion, vad händer sen?

Den bild som målats upp hittills är av en syrisk-ortodox liturgisk tradition som anpassats som ett resultat av en utvandring från Mellanöstern och en invandring till Sverige. Förändringar i liturgisk praxis har framförallt handlat om översättningar till svenska och förkortning. Det är där vi befinner oss just nu. Jag har försökt belysa denna anpassning med hjälp av tidigare studier som beskrivit förändringar hos syrianer i Sverige.

Om vi lyfter blicken från den svenska kontexten till andra länder som USA, kan vi se ytterligare anpassningar i den syrisk-ortodoxa kyrkans liturgi. Delvis har översättningsarbetet kommit längre där än i Sverige.³¹ Så har en översättning av nattvardsliturgin publicerats och är av högre kvalitet än den svenska,³² och fler olika liturgiska

---

29 Hur bedömningen görs är oklart. Oftast handlar det om att inte hoppa över epikles och andra delar som är av konsekreerande karaktär. Vid t.ex. liturgin för Jesu dop består ritualet nästan av ett helt dop. Den faktiska praktiken varierar från församling till församling; i Västerås reduceras ritualet från cirka 45 minuter till 15 minuter.

30 Det är inte möjligt att ge en uttömmande beskrivning av hur varje ritual har förändrats. Detta skulle kräva större datainsamlande och en längre studie. Min observation är dock att reduktion har ägt rum och fortsätter att äga rum i alla ritualer. Evangelieläsningen i den svenska översättningen av vigselritualet har t.ex. kortats från att bestå av Matt 19:1–10 till Matt 19:1–6.

31 Som nämnt är de svenska dop- och vigselritualen översatta från engelska.

32 Översättningen är bättre, eftersom den använder sig av idiomatisk engelska. De svenska översättningarna är överlag av sämre kvalitet.

böcker har översatts till engelska.³³ En gudstjänstbesökare i USA kommer att kunna delta i liturgin genom att följa den med bok i handen. Förutom detta finns det en medveten rörelse för att inkludera lekmän i liturgin.³⁴ Detta innebär att lekmän läser läsningarna i nattvardsliturgin och svarar prästen där det står i gudstjänstboken att folket ska svara, till skillnad från i Sverige där altartjänare fyller lekmännens roll, vilket resulterar i ett lekfolk som deltar passivt. De anpassningar i form av ökad lekmanadelaktighet som gjorts i USA har alltså inte alls nått Sverige. En annan skillnad mellan Sverige och USA är att det där inte finns någon församling som ber *shimo*, alltså veckoböner.³⁵ Enbart söndagsgudstjänster och högtidsdagar firas. I USA har alltså reduktionen gått ett steg längre.

För att den syrisk-ortodoxa liturgiska traditionen ska kunna vidareutvecklas krävs en diskursförnyelse som kan utstaka en riktning för hur man rimligtvis kan fundera över frågor som vad liturgi är, dess *ordo*, och hur den kan förnyas i en ny kontext. En ny diskurs om liturgin kräver ett vetenskapligt studium av det liturgiska arvet. Vi är ännu inte där, det finns till exempel ingen kritisk utgåva eller ens publikation av alla de liturgiska manuskript som finns på olika platser i världen.³⁶

---

33 *Holy Qurbano* 2009. Många översättningar gjordes redan på 1970-talet; se "Shop", *Syriac Orthodox Church of Antioch*, <http://syrianorthodoxchurch.org/category/shop/> [2019-03-27].

34 Jag jobbade som *youth director* för det syrisk-ortodoxa stiftet i östra USA under min studietid vid Princeton Theological Seminary, 2011–2013. Jag hade därför möjlighet att besöka nästan alla församlingar i hela stiftet, som sträcker sig från Florida till Minnesota. Under mina besök kunde jag delta i och observera liturgin. Den dåvarande biskopen, Cyril Aphrem Karim (idag patriark Ignatius Aphrem II), som jag arbetade nära med, strävade medvetet att inkludera lekmän. Lekmännens delaktighet varierade dock från församling till församling. I en mindre församling, S:t John bar Aptonia i Cranbury, NJ, läste t.ex. lekmän, inklusive kvinnor, Apostlagärningarna eller Paulus brev. I en annan församling i samma stat, S:t Gabriel i Haworth, skulle detta aldrig kunna äga rum.

35 Ett kloster etablerades nyligen (byggnaden köptes 2007 men genomgick sedan en renovering) i Paramus i New Jersey, där munkarna ber *shimo*. "Mor Aphrem Center Overview".

36 De enda kritiska utgåvor som mig veterligt har publicerats är *Anaphorae Syriacae* vol. 1–2:2 (1939–1953). De innehåller enbart eukaristiska böner och

Förutom detta skulle en större framtida studie med insamling av mer data möjliggöra ytterligare slutsatser om vad som händer med den syrisk-ortodoxa liturgiska traditionen. Sådana studier skulle också behövas för ett framtida förnyelsearbete.

Reflektion kring upplevelsen av gudstjänstens mening i Sverige

Slutligen vill jag reflektera över hur de förändringar av liturgin som beskrivits möjligen har påverkat upplevelsen av gudstjänstens mening. Det finns mig veterligt inga vetenskapliga studier av upplevelser av den syrisk-ortodoxa gudstjänstens mening. Följande är därför mina tankar och reflektioner baserade på samtal och möten med syrianer som både regelbundet och oregelbundet deltar i liturgi.

Översättningen av liturgin handlar naturligtvis om ett försök från en kyrka som söker vara inkluderande och som vill göra liturgin tillgänglig för en ny generation syrisk-ortodoxa. Projiceringen av den eukaristiska liturgins text på en vit duk har tagits emot på ett både positivt och negativt sätt. Det positiva innebär att folket kan vara delaktigt och förstå vad som sägs i gudstjänsten. Ett vanligt förekommande klagomål bland unga är ju att de inte förstår något och därför väljer att inte komma till liturgin. Det skulle vara intressant att genomföra en statistisk undersökning av hur projiceringen upplevs och om det leder till högre gudstjänstdeltagande. Min hypotes är att det inte leder till ett högre gudstjänstdeltagande. Delaktighet i liturgi handlar inte enbart om att förstå det som sägs utan går djupare än så. Enligt de studier som presenterades i det teoretiska ramverket har religionens roll som det viktigaste meningsskapande systemet övertagits av andra meningsskapande system. Med andra ord, även om gudstjänstens text förstås så innebär det inte per automatik att unga kommer att delta i liturgin i större utsträckning.

---

utnyttjar inte alla bevarade handskrifter. Ett projekt som drivs av universitetet i Graz arbetar på att digitalisera syriska liturgiska manuskript: *Syriac Anaphoras*, <https://syriac-anaphoras.org/> [2019-03-29].

Projicering av den eukaristiska liturgins text har även tagits emot på ett negativt sätt. Gudstjänstdeltagare menar att det drar uppmärksamheten bort från det liturgiska handlandet vid altaret. Upplevelsen av liturgin blir som att läsa en översättning samtidigt som en liturgi pågår på ett annat språk.

Vidare beskrevs en reducering av liturgin utan reflektion över huruvida det påverkar gudstjänstens *ordo*. Det som anses vara essentiellt av den enskilde prästen får förbli en del av liturgin. *Ordo*-begreppet saknas som en del av den liturgiska vokabulären i den syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige. Detta gör att kyrkan och den individuella prästen saknar ett grundläggande begrepp för att kunna reflektera över huruvida liturgin har en *ordo* och huruvida förändringar i den liturgiska praktiken påverkar denna och därmed också upplevelsen av liturgin. *Ordo*-begreppet möjliggör en reflektion över gudstjänstens mening och en vidare reflektion över hur denna mening skulle kunna fungera som grund för liturgisk förnyelse, en förnyelse som då skulle syfta till att synliggöra liturgins *ordo*. Min upplevelse av reduktion utan reflektion är att det blir oklart hur olika delar av liturgin hänger ihop.

Summary

Gabriel Bar-Sawme, B.Th.

Ph.D. student of Ecclesiology, Uppsala University and Saint Ignatius Theological Academy, Stockholm

E-mail: gabriel.barsawme@sanktignatios.org

The Syrian Orthodox Liturgy in Sweden On Migration and Liturgical Change

The Syrian Orthodox community in Sweden is today, due to migration, one of the largest in the world, and Sweden is divided into two Syrian Orthodox dioceses. How has migration affected the performance and understanding of the liturgy?

The author begins by referring to sociological studies that show

a difference between first-generation Syrian immigrants and subsequent generations. The second and third generations show a decreasing interest in the liturgy, which can be interpreted as a result of the replacement of a religious meaning system with a politico-ethnic one. The loss of the ancestral languages also plays in.

Two chief changes in how the liturgy is performed can be detected: translation and abbreviation. While the liturgy is still being read and sung in the original languages – Turkish, Arabic, Kurdish and *Turoyo* – Swedish translations are now usually projected simultaneously on a screen. Printed vernacular translations of liturgical books do not yet exist, however, as they do in the United States.

Abbreviations of texts and rites occur in different degrees in different locations. There are no clearly stated principles. The author argues that a new Syrian Orthodox liturgical discourse is needed, one that includes the concept of *ordo*. Only so will it be possible to reflect upon the meaning of the liturgy and make its inherent *ordo* clearly recognizable.

Källor och litteratur

- Aktas, Gabriel, 2002, *Panqitho d-Sawmo Qadisho d-Arb'in* [Prayer Book for Great Lent]. Bakisyan.
- Atto, Naures, 2011, *Hostages in the homeland, orphans in the diaspora. Identity discourses among the Assyrian/Syriac elites in the European diaspora*. Diss. Leiden: Leiden University Press.
- Bar-Sawme, Simon, 22 juli 2017 [muntlig upplysning].
- Barsoum, Ignatius Ephrem, 2014a. *Det heliga dopets sakrament enligt den syrisk-ortodoxa kyrkans urgamla ritual* [e-bok]. Översatt av Tony Larsson. Gloria Förlag.
- Barsoum, Ignatius Ephrem, 2014b. *Vigsels sakrament enligt den syrisk-ortodoxa kyrkans urgamla ritual* [e-bok]. Översatt av Tony Larsson. Gloria Förlag.
- Cetrez, Önver, 2005, *Meaning-making variations in acculturation and ritualization. A multi-generational study of Suroyo migrants in Sweden*. Diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Cetrez, Önver, 2011, "The Next Generation Assyrians in Sweden. Religiosity as a functioning system of meaning within the process of acculturation". *Mental Health, Religion & Culture* 14(5), s. 473–487.
- Deniz, Fuat, 2001, *En minoritets odysse. Det assyriska exemplet* (Örebro studies, 21). Örebro: Universitetsbiblioteket.

- Deniz, Fuat & Antonios Perdikaris, 2000, *Ett liv mellan två världar. En studie om hur assyriska ungdomar som andra generationens invandrare i Sverige upplever och hanterar sin livssituation* (Forum för migration och kultur, 2). Örebro: Institutionen för samhällsvetenskap.
- Dudas, Victor, 2014, "Religiosity and the Development of Ego-Identity. A sequential mixed-methods study of the enculturation and acculturation process of Assyrians/Syrians in Sweden". Masteruppsats, Uppsala universitet. Tillgänglig: uu.diva-portal.org [2019-05-18].
- Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*, 2011, red. Sebastian P. Brock et al. Georgias Press.
- Holy Qurbano* 2009. Liturgical Committee of the Archdiocese of the Syriac Orthodox Church for the Eastern USA (red.). Piscataway, N.J.: Georgias Press.
- Khalid, Dinno, 2017. *The Syrian Orthodox Christians in the Late Ottoman Period and Beyond. Crisis then Revival*. Piscataway, N.J.: Georgias Press.
- Kiraz, George A., 2011, "Cicek, Julius Yeshu". I: *Gorgias Encyclopedic Dictionary of the Syriac Heritage*.
- Kyrkornas hemligheter: Stockholm*. Stockholm: Medströms bokförlag, 2017.
- "Mor Aphrem Center Overview". *Syriac Orthodox Church of Antioch* [hemsida]. <http://syrianorthodoxchurch.org/mor-aphrem-center-overview/> [2019-05-26].
- Mor Ephrem Bookshop* [hemsida]. <http://morephrem.com/bookshop/index.php> [2019-03-26].
- Nergiz, Abdulmassih & Yuhanun Savci, 2015, *Panqitho da-qyomto foruqoyto [Prayer Book of the Salvific Resurrection]*. Paderborn.
- Palmer, Andrew, 1990, *Monk and mason on the Tigris frontier. The early history of Tur 'Abdin* (University of Cambridge Oriental Publications, 39). Cambridge: Cambridge University Press.
- Anaphorae Syriacae* quotquot in codicibus adhuc repertae sunt, cura Pontificii Instituti Studiorum Orientalium ed. et Latine versae, vol. 1–2:2. Roma, 1939–1953.
- Rubenson, Samuel, 1992, "Kyrka eller folk – den syrisk-ortodoxa kyrkan och det svenska samhället". *Svensk teologisk kvartalskrift* 68, s. 71–79.
- Shimo. Veckobönebok enligt den Syrisk-ortodoxa kyrkan av Antiokia*, 2016, [sammanställd av H. H. Afrem I, patriark av Antiokia och hela Östern], övers. Johan Andersson. Södertälje: Syrisk ortodoxa kyrkans ungdomsförbund (SOKU).
- "Shop". *Syriac Orthodox Church of Antioch* [hemsida]. <http://syrianorthodoxchurch.org/category/shop/> [2019-03-27].
- Syriac Anaphoras* [hemsida]. <https://syriac-anaphoras.org/> [2019-03-29].

